

responses contributed to the development of recommendations for improving the educational program and establishing cooperation in the educational process.

Key words: *educational program development, public debates, educational program accreditation.*

УДК 378.147

Валентина Харламенко

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

ORCID ID 0000-0002-5952-0102

Оксана Гузенко

КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ORCID ID 0000-0003-2080-6178

DOI 10.24139/2312-5993/2021.02/377-388

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті проаналізовано теоретичні аспекти професіоналізації майбутніх педагогів у процесі їх підготовки в закладах вищої освіти. Виокремлено принципи відкритої освіти, охарактеризовано методологію освітнього процесу, концептуальні положення професіоналізації, основні підсистеми, покладені в основу професіоналізму. Досліджено функції освітнього процесу, що сприяють професійному зростанню майбутнього фахівця. Авторами схарактеризовано особистісний професіогенез майбутнього фахівця педагогічної справи через визначені напрями, професійний супровід майбутнього педагога, динаміку професійного становлення особистості через основні стадії. Приводиться орієнтовна модель професіоналізації, ключові положення, що базуються на визначених професійних і особистісних компетентностях.

Ключові слова: *професійна підготовка, методологія освітнього процесу, професійний супровід майбутнього педагога, особистісний професіогенез, професіоналізм, модель професіоналізації, компетентності.*

Постановка проблеми. Пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного й культурного розвитку Української держави є система вищої освіти. Сьогодні висуває нові вимоги до якості професійної підготовки майбутнього педагога, при цьому надає й нові можливості для отримання якісної освіти. Від професіоналізму викладача, його компетентності, досвіду, педагогічної майстерності залежить успіх освітянської справи.

Щороку натовпи бакалаврів і магістрів виходять із дверей alma mater, сподіваючись і розраховуючи на нове доросле життя, успішне працевлаштування, стрімку кар'єру. Й часто так буває, що їх сподівання не виправдовуються, далеко не всі одразу ж влаштовуються працювати за фахом, а багато й зовсім на невизначений термін затримуються на біржі праці в статусі безробітних. Чому це відбувається? Відразу після ЗВО працевлаштуватися на роботу за фахом стало складним випробуванням після скасування обов'язкового розподілу. Роботодавцям важливий досвід, який ЗВО не завжди дає. Крім того, їм важлива якість отриманої випускником

освіти. Далеко не всім зрозуміло, навіщо дні й ночі проводити за дослідницькими роботами, якщо є мережа «Інтернет». І все, що потрібно, це забити потрібний запит у google і отримати відповідь на поставлене питання. Студенти стали вишукувати в глобальній мережі оприлюднені думки. І в результаті – виходить не зовсім кваліфікований фахівець, а «копіпастер», який і надалі буде видавати сурогатний матеріал, замість реальної роботи.

Аналіз актуальних досліджень. Педагогічною наукою останнім часом накопичено значний досвід із вивчення теорії та методики професійної підготовки педагога. Широке коло питань із професійного зростання знайшло відображення у працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Особливо важливими в цьому контексті є наукові праці, які становлять основні теоретичні положення педагогічного дослідження: філософські концепції саморозвитку особистості знайшли відображення у працях В. Афанасьєва, В. Андрущенко, І. Блауберга, Т. Десятова, В. Кременя, І. Кона, В. Лутая, В. Лугового, Г. Філіпчука, С. Франка; психолого-педагогічні концептуальні положення саморозвитку педагога доведено К. Абульхановою-Славською, К. Артамоновою, Р. Бернсом, І. Бехом, Г. Баллом, Н. Гузій, І. Зязюном, Н. Кічук, Г. Костюком, В. Лозовецькою, В. Лозовою, Ю. Мальованим, А. Маслоу, О. Пехотою, К. Роджерсом, С. Рубінштейном, Л. Рувинським, Н. Тарасевич, В. Франклом; питання стимулювання професійної діяльності педагога досліджували А. Алексюк, К. Волкова, В. Ільїна, П. Каптерев, І. Лернер, В. Лозова, В. Маслов, В. Шуман та інші.

Проте, на сьогодні залишається актуальним, необхідним, нагальним дослідження, обґрунтування й розкриття методології професійної освіти як основи професійного становлення (професіоналізації) майбутнього педагога, компетентності як головного компоненту підсистеми професіоналізму, концептуальних положень професіоналізації, моделі його професійного зростання. То ж аналіз стану досліджуваної проблеми в філософській, психолого-педагогічній літературі, уточнення сутності поняття «професійне зростання», «професіоналізація», «професійна кар'єра», розробка орієнтовної моделі професійного зростання майбутнього педагога – є завданням, вирішення якого приблизить нас до поліпшення й ефективності процесу професіоналізації.

Отже, **метою статті** є розкриття методології професійної освіти як основи професійного становлення (професіоналізації) майбутнього педагога, компетентностей, як головного компоненту підсистеми професіоналізму його діяльності; обґрунтування концептуальних положень професіоналізації й розроблення орієнтовної моделі професійного зростання.

Методи дослідження. Основні методи, що були нами використані у процесі вивчення окресленого питання – це теоретико-методологічний аналіз проблеми, систематизація наукових літературних джерел, порівняння та узагальнення даних.

Виклад основного матеріалу. Ми живемо у світі, що змінюється, висуває кардинально нові вимоги до змісту освіти: яка має бути гранично насичена ґрунтовністю, цінностями, знаннями й сенсом для використання в практичному житті. Ідея особистісного підходу, як одна з основних складових відкритої освіти, значною мірою відповідає концепції освіти впродовж усього життя людини. У сукупності вона формулює контури перспективної системи освіти, яка дозволяє людині зрозуміти себе й реальну дійсність та сприяє виконанню її соціальної ролі в своєму житті та житті суспільства. Саме для цього диверсифікується структура освітньо-професійних програм, що надає можливість кожній особистості побудувати саме ту освітню траєкторію, яка буде якнайповніше відповідати її освітнім і професійним запитам, академічній свободі тощо (Харламенко, 2020).

Індивідуальна освітня траєкторія – персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів та засобів навчання (*Закон України про освіту, 2019*).

Зазначимо, що формування сучасного конкурентоспроможного фахівця передбачає його становлення, як суб'єкта фахової діяльності, на всіх етапах професіоналізації. Необхідність детального вивчення змісту та механізмів професійного зростання педагога зумовлюється практичними запитам, надає актуальності проблемі аналізу методологічних підходів до процесу професіоналізації.

Професійне зростання майбутнього фахівця, як суб'єкта професійної діяльності, що відповідає світовому рівню, як мети його навчання знайшла відображення в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», Положенні «Про професійну роботу молоді, яка навчається», та інших нормативно-правових актах та документах.

Головною метою сучасної освітньої політики в Україні є всебічний розвиток майбутнього професіонала, забезпечення країни кваліфікованими кадрами.

Принципи відкритої вищої освіти в Україні передбачають:

- відкрите планування навчання, тобто свобода складання індивідуальної програми навчання шляхом вибору з системи курсів;
- свободу у виборі часу й темпів навчання, тобто прийом студентів у ЗВО впродовж усього року й відсутність фіксованих термінів навчання;
- свободу у виборі місця навчання: студенти можуть бути фізично відсутніми в навчальних аудиторіях основну частину навчального часу й можуть самостійно обирати, де їм навчатися;
- перехід від принципу «освіта на все життя» до принципу «освіта крізь усе життя»;
- вільний розвиток індивідуальності, що є основоположним чинником, тоді як класична модель освіти припускає жорсткі норми, що уніфікують людську індивідуальність (*Закон України про освіту, 2019*).

Освітній процес у вищій школі не може відбуватися якісно без урахування синергії й методології. Методологія освітнього процесу включає систему принципів, способів організації і побудови теоретичної та практичної діяльності, учіння про цю систему. Методологія ґрунтується на чотирьох основних рівнях: рівень філософської методології; рівень загальнонаукових принципів дослідження; рівень конкретно наукових методів дослідження; рівень конкретної методики дослідження. Рівень філософської методології у своїй основі має основні закони і категорії діалектики як науки про найбільш загальні закони розвитку природи, суспільства й пізнання. В основі другого рівня діють загальнонаукові принципи. Приведемо приклад, на нашу думку, основних із них: принцип сходження від абстрактного до конкретного; принцип єдності історичного й логічного; принцип системності. Третій рівень ґрунтується на частково-наукових методах дослідження (емпіричні методи). Четвертий рівень реалізує конкретну методику дослідження. Конкретна методика дослідження – це письмово викладена зрозумілою для всіх мовою й предметно представлена система засобів збору фактичного матеріалу в певній області.

Розвиток методології в напрямі професіоналізації передбачає єдність її гносеологічної й творчо перетворювальної функцій. Тенденції розвитку професійної освіти та підготовки (навчання) майбутніх викладачів вищої школи фахівців в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів мають ґрунтуватися на методологічних та теоретичних основах педагогіки праці. Методологічні та теоретичні основи фундаменталізації професійної освіти мають ґрунтуватися на принципах демократизації, гуманізації й гуманітаризації професійної освіти, концептуальних засадах підготовки

майбутнього викладацького персоналу на загальнодержавному та регіональному рівнях, із урахуванням ринкових умов та національної рамки кваліфікацій.

Для розвитку продуктивної професійної Я-концепції майбутнього педагога необхідно сформувати й розвинути цілий комплекс умінь ще за час навчання у вищій школі, а саме: гностичні – уміння аналізувати особливості професійної ситуації, давати характеристики суб'єктам і об'єктам діяльності та міжособистісним взаємодіям у цих ситуаціях, що потребує ґрунтовної психолого-педагогічної підготовки студентів; проєктувальні – уміння передбачати, визначати й обґрунтовувати причинно-наслідкові зв'язки і функціональні взаємодії в професійних ситуаціях; конструктивно-комунікативні вміння встановлювати, реалізовувати та коригувати структуру професійно-діяльних і міжособистісно-стосункових стратегій, розвивати емоційно-позитивні й толерантні контакти на рівні «викладач – студент», управляти та впливати на поведінку та взаємини в процесі виконання професійних функцій; рефлексивні – уміння аналізувати й адекватно оцінювати свою професійну компетентність у розв'язуванні ситуативно-професійних завдань і знаходити оптимальні способи реагувати на взаємодію суб'єктів; соціально-перцептивні – уміння «обирати відповідну рольову позицію, здійснювати співробітництво, діяти з урахуванням індивідуальних особливостей суб'єктів взаємодії» (Ярмаченко, 2001).

Професійне зростання особистості на етапі навчання у ЗВО характеризується наступними новоутвореннями: становленням і розвитком професійної самосвідомості; усвідомленням себе суб'єктом освітнього процесу; спрямованістю на оволодіння даною професією; прагненням до підвищення професійно-особистісної компетентності; формуванням системи професійних цінностей (Зимняя, 2002).

У зв'язку з цим виникають дуже непрості питання: Як краще формувати в студентів готовність бути «суб'єктами освітньо-професійної діяльності»? Як працювати в групах студентів, серед яких хтось все-таки готовий виступити в ролі справжніх «суб'єктів», а хтось взагалі не бажає зайняти активну позицію (йому простіше залишатися «споживачем» знань, як його привчили до цього. Освітня діяльність у ЗВО має бути такою, щоб повернути майбутнього викладача на самого себе, вимагаючи рефлексії, оцінки того, «яким Я був?» і «ким Я став!».

У результаті аналізу різних концепцій щодо процесу професійного зростання, можна виділити два різних підходи до визначення його сутності.

Перший підхід пов'язаний із розвитком і саморозвитком особистості, а другий – з «вписуванням» людини в ту або іншу систему професійної діяльності або, інакше кажучи, «оволодінням», «присвоєнням» даної системи діяльності.

Однак, що поєднує різні підходи до дослідження професіоналізації, є положення про взаємний вплив індивідуальних особливостей людини та соціокультурного середовища, про етапність процесу, про залежність особистісного розвитку й професійного становлення.

Професійне зростання – не короткочасний акт, що охоплює лише період навчання й виховання в стінах одного з типів закладів освіти, а це – тривалий, динамічний, багаторівневий процес розвитку й саморозвитку особистості, визначення свого місця у світі професій, реалізація себе в професії й самоактуалізація свого потенціалу для досягнення вершин професіоналізму (Бусел, 2005).

Учені виділяють певні функції освітнього процесу, що сприяють професійному зростанню, а саме: пізнавальна функція; праксеологічна функція (забезпечує цілепокладання й конструктивний опис шляхів, способів, технологій досягнення поставлених освітніх цілей і впровадження результатів у педагогічну практику); аксіологічна функція (реалізація цієї функції сприяє розробці системи оцінок, критеріїв ефективності педагогічних моделей, перетворень, інновацій); рефлексивна функція (спрямована на аналіз і осмислення результатів розвитку педагогічної науки, удосконалення системи методів педагогічних досліджень); функція нормативного припису; функція творчості (полягає в постановці теоретико-практичних завдань і пошуку їх рішень, у ході якого реалізуються функції педагогіки як науки) (Деркач, 2004).

Формування сучасного конкурентоспроможного фахівця передбачає його становлення, як суб'єкта фахової діяльності, на всіх етапах професіоналізації. Серед найвідоміших сучасних концепцій професіогенезу (лат. *professio*, від *profiteor* – оголошую своєю справою й грецьк. *genesis* – походження, виникнення), характерною методологічною основою для розуміння цього феномену є теорії Є. Зеєра, Є. Клімова, А. Маркової, Г. Нікіфорова, М. Пряжнікова та інших. Науковці формулюють дану дефініцію, яка відображає об'єктивний аспект змісту даного поняття. Під професіогенезом Є. Єрмолаєва, В. Рибалко, Г. Яворська розуміють розвиток особистості, зміни й перетворення її психологічної структури, зумовлені засвоєнням і здійсненням професійної діяльності.

Особистісний професіогенез відбувається за двома напрямками: через формування в особистості внутрішніх засобів професійної діяльності:

накопичення спеціальних знань, умінь і навичок, необхідних для певної сфери діяльності, розвиток таких підструктур особистості, як мотивація професійної праці, зацікавленість у ній, професійні риси характеру, ціннісні орієнтації, здатність до професійного спілкування, рефлексія, індивідуальний стиль професійної діяльності, що супроводжується поступовою структурною перебудовою особистості, зростає її автономність під час вирішення професійних завдань та через засвоєння особистістю зовнішніх (соціальних) засобів професійної діяльності, що супроводжується накопиченням певних соціальних регуляторів у даному професійному середовищі; засвоєння соціального простору професії, відповідних матеріалів і інформаційних та функціональних засобів професійної діяльності.

Процес формування професіонала від етапу адаптації до майстерності науковці послуговуються різними термінами, зокрема «професійне становлення», «становлення професіонала». (Т. Кисельова, Є. Клімов, Р. Шерайзіна), «професійний розвиток» (Л. Катц), «професіоналізація» (А. Карпов, Л. Мітіна), «професіогенез» (Т. Гура, З. Ковальчук, А. Маркова, Т. Траверсе), «системогенез професійної діяльності» (В. Шадріков).

Професійний супровід має бути обов'язковою умовою під час підготовки майбутнього педагога, бо дозволяє йому орієнтуватися на ринку праці й правильно оцінити свої шанси, індивідуально точно зіставити стратегії пошуку першого робочого місця роботи з особистою цінністю себе як майбутнього професіонала. Уже в процесі професіоналізації майбутнього педагога ми вбачаємо як особистісний, так і професійний розвиток, який обумовлює один одного, риси особистості (потреби, інтереси, рівень домагань, інтелектуальні особливості тощо) впливають суттєво на становлення в професії та подальше професійне зростання.

Особистісний професіогенез має місце при відповідності вимоги професії особистісним структурам, у випадку досягнення успіхів, майстерності в професійній діяльності, що підсилює мотивацію особистого розвитку та сприяє творчому розвитку й саморозвитку особистості засобами майбутньої професії. У цілому ж, динаміка професійного становлення особистості майбутнього педагога проходить три стадії: адаптації, становлення, стагнації. У межах дослідження соціально-професійної зрілості педагога цю динаміку можна пов'язати з етапом їх професійної підготовки у ЗВО (адаптація); пристосування до умов професії на робочому місці (становлення); досягнення найвищих результатів у професійній діяльності (акме) та поступове втрачання професіоналізму (стагнація).

Професіоналізацію ми розглядаємо, як сходження до вершин професії, як процес нелінійного, ймовірного професійного становлення особистості, який охоплює тривалий період онтогенезу людини з початку розвитку професійно орієнтованих інтересів і схильностей, проходить крізь усе життя й завершується з припиненням професійної діяльності (Бусел, 2005).

Значної уваги заслуговує концепція розвитку професіонала, заснована та доповнена ідеями професійного розвитку особистості. На думку А. Деркача, В. Зазикіна поняття професійного розвитку та професіоналізації різняться між собою. Так, професійний розвиток розуміється як процес руху людини до професіоналізму, а професіоналізація – як процес становлення професіонала (*Закон України про вищу освіту*, 2018).

У ході професіоналізації особистості формується підсистема продуктивної Я-концепції, зміст якої сприяє досягненню професіоналізму. Я-концепція тлумачиться як неповторна система уявлень суб'єкта про самого себе, на основі чого він будує свої відносини і взаємодії, і виражається в уявленнях про теперішні свої якості (Я-теперішнє), орієнтирах щодо себе в майбутньому (Я-ідеальне), конкретних намірах щодо зміни себе в майбутньому (Я-динамічне). У процесі освоєння професії майбутній педагог все більше занурюється в професійне середовище. Наступає стадія первинної професіоналізації й становлення фахівця. Подальше підвищення кваліфікації, індивідуалізація технологій виконання діяльності, вироблення власної професійної позиції, висока якість і продуктивність праці приводять до переходу особистості на другий рівень професіоналізації, де відбувається становлення професіонала. На цій стадії професійна активність поступово стабілізується, рівень її прояву індивідуалізується й залежить від особливостей особистості (Зимняя, 2002).

Професійне зростання майбутнього викладача в університеті являє собою системний процес набуття комплексу необхідних професійних і особистісних властивостей, обумовлених впливом професійної освіти та власною активністю особистості в її саморозвиткові й самореалізації (Харламенко, 2019).

Моделювання процесу професійного зростання у студентів передбачає детальне його бачення, уявлення взаємопов'язаних структурних компонентів та їх взаємодію. На думку В. Беспалько, Б. Гершунського та Л. Шелта, сконструювати модель – означає провести матеріальне або уявне імітування реальне існуючої системи шляхом створення спеціальних аналогів, у яких відтворюються принципи організації та функціонування цієї системи (Кушнір, 2001).

Під час створення моделі ми виходили з таких ключових положень:

1. Головним об'єктом і суб'єктом освітнього процесу є особистість майбутнього педагога як суб'єкта педагогічної діяльності, для якої цей процес організовується.

2. Представлення про професійне зростання майбутнього фахівця формуються в освітньо-професійному середовищі.

3. Для процесу формування професійного зростання майбутнього педагога характерна поетапність, яка також регламентується переходом від одного курсу до наступного.

4. Наповнення організованого поля системою свідомих дій, спрямованих на професійне зростання, підвищить його ефективність.

5. Кожна з педагогічних дій та їх система в цілому буде мати результати, які складають комплексний результат.

Наша орієнтовна структура моделі враховує три компоненти: мотиви, інтереси та ціннісні орієнтації (рис 1). Відображення цих компонентів дозволяє отримати інформацію структурної, функціональної та процесуальної сторони процесу професійного зростання майбутніх педагогів та сформуванню цілісного уявлення про цей складний соціально-педагогічний процес.

Розроблена нами структура професійного зростання (професіоналізації) передбачає послідовне включення майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки в пізнавальну, дослідницьку та проєктно-практичну діяльність. Етапи професійної підготовки визначаються цілями й змістом, логікою та особливостями процесу навчання, які обумовлюють освітню діяльність студентів, охоплюючи інформаційно-пізнавальний; моделювальний; рефлексивно-оцінний компоненти. На нашу думку, освітній процес професійної підготовки, побудований на основі розробленої моделі, дозволить досягти бажаного й очікуваного результату.

Висновки. Таким чином, підготовка майбутніх педагогів до якісної професіоналізації в процесі їх навчання має багатоаспектний і комплексний характер. З'ясовано, що моделювання процесу формування професійного зростання передбачає побудову системи, яка функціонує аналогічно досліджуваного процесу, професіоналізацію маємо розглядати в трьох аспектах: як соціальне явище; як процес оволодіння людиною професійною діяльністю й через набуття професійно важливих якостей; як систему суспільних інтересів, що регулюють процес освоєння професійної ролі. При цьому враховуємо, що існує політичний і соціальний аспекти, які мають узгоджуватися між освітою та професійною зайнятістю, а за ним більш широке питання про боротьбу з безробіттям шляхом загального

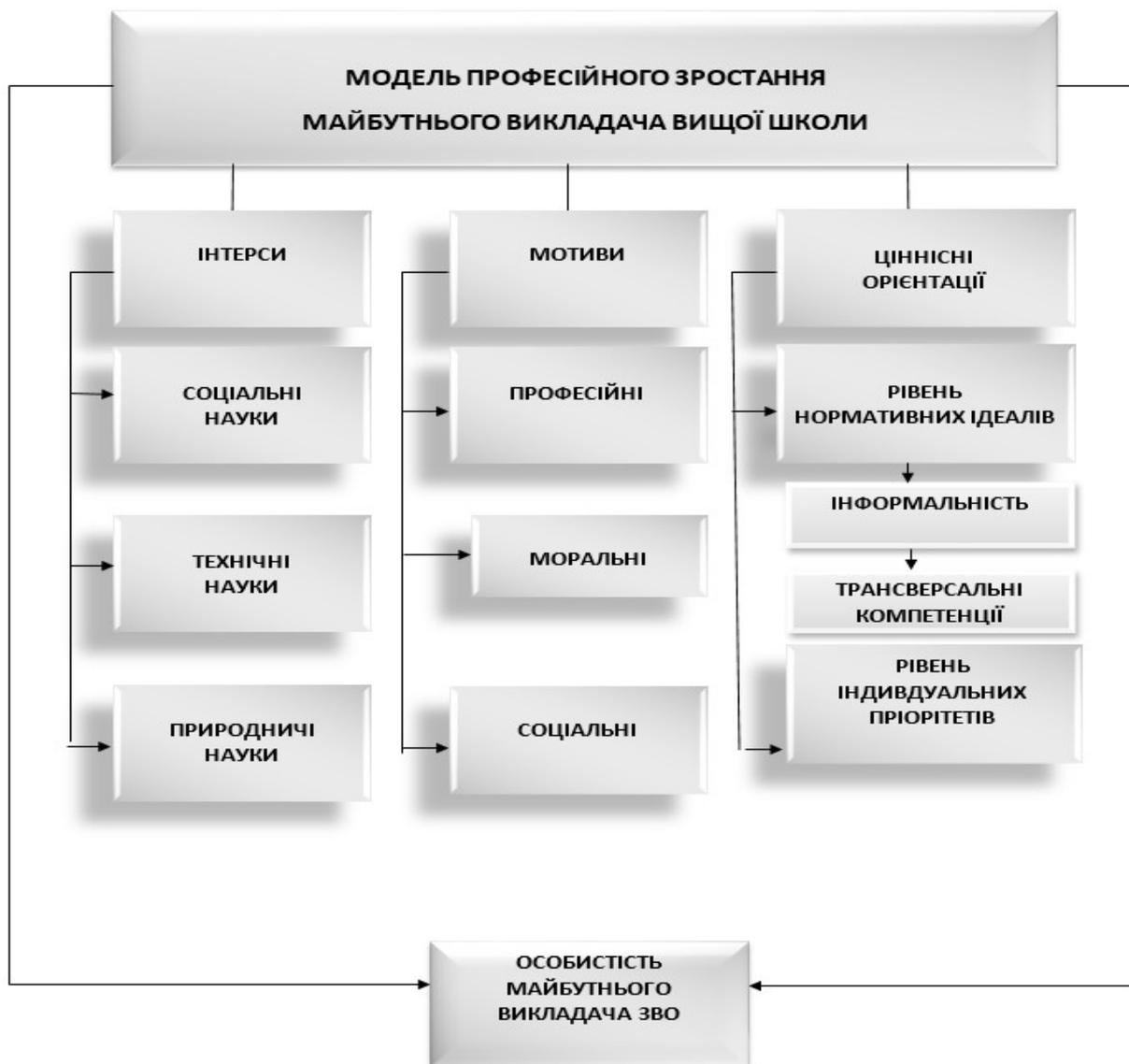

Рис. 1. Орієнтовна модель професійного зростання майбутнього педагога.

підвищення ефективності освітніх систем. У зв'язку з цим має місце на існування стратегічна мета – зміни освітніх систем шляхом розробки нової легітимності, з кореляцією соціального та економічного показника. І, нарешті, більш широке завдання, що напряму дотичне до професіоналізації – це зближення освітніх і професійних кіл.

ЛІТЕРАТУРА

- Бусел, В. (ред.) (2005). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. К.: Ірпінь ВТФ «Перун» (Busel, V. (Ed.) (2005). *Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language*. K.: Irpin "Perun").
- Деркач, А. А. (2004). *Акмеологические основы развития профессионала*. М.: «МОДЭКС» (Derkach, A.A. (2004). *Acmeological foundations of professional development*. M.: "MODEX").

- Закон України про освіту (Law of Ukraine on Education)* (2019). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
- Закон України про вищу освіту (Law of Ukraine on Higher Education)* (2018). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
- Зимняя, И. А. (2002). *Педагогическая психология*. М.: Логос (Zimniaia, I. A. (2002). *Educational psychology*. М.: Logos).
- Кушнір, В. А. (2001). *Системний аналіз педагогічного процесу: методологічний аспект*. Кіровоград: Видавничий центр КДПУ (Kushnir, V. A. (2001). *Systems analysis of the pedagogical process: methodological aspect*. Kirovohrad: Publishing Center of the KSPU).
- Ярмаченко, М. Д. (ред.) (2001). *Педагогічний словник*. К.: Пед. думка (Yarmachenko, M. D. (Ed.) (2001). *Pedagogical dictionary*. К.: Ped. thought).
- Харламенко, В. (2019). Трансверсальні компетенції, як концептуальний пріоритет професіоналізації педагога. *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка, Т. 1*, 326-330. Суми (Kharlamenko, V. (2019). Transversal competencies as a conceptual priority of teacher professionalization. *Educational innovations: philosophy, psychology, pedagogy, Vol. 1*, 326-330. Sumy).
- Харламенко, В. (2020). Дієвість принципу прозорості в освітній діяльності ЗВО. У О. В. Зосименко, Г. Л. Єфремова (ред.), *Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти, Т. 1*, (сс. 70-76) (Kharlamenko, V. (2020). The effectiveness of the principle of transparency in the educational activities of HEI. In O. V. Zosymenko, H. L. Yefremova (Eds.), *Innovative technologies for the development of personal and professional competence of teachers in postgraduate education, Vol. 1*, (pp. 70-76)).

РЕЗЮМЕ

Харламенко Валентина, Гузенко Оксана. Теоретико-методологічний аналіз тенденцій професіоналізації майбутніх педагогів.

В статті проаналізовані теоретичні аспекти професіоналізації майбутніх педагогів в процесі їх підготовки в установах вищої освіти. Виділені принципи відкритої освіти, охарактеризована методологія освітнього процесу, концептуальні положення професіоналізації, основні підсистеми, в основі яких лежить професіоналізм. Досліджені функції освітнього процесу, що сприяють професійному зростанню майбутнього фахівця. Авторами охарактеризовані особистісний професіогенез майбутнього фахівця освіти через певні напрями, професійне супроводження майбутнього педагога, динаміку професійного становлення особистості через основні стадії. Приводиться орієнтовна модель професіоналізації, ключові положення, в основу яких покладені професійні та особистісні компетентності.

Ключові слова: професійна підготовка, методологія освітнього процесу, професійне супроводження майбутнього педагога, особистісний професіогенез, професіоналізм, модель професіоналізації.

SUMMARY

Kharlamenko Valentyna, Huzenko Oksana. Theoretical and methodological analysis of current trends in the professionalization of future teachers.

The article analyzes the theoretical aspects of professionalization of future teachers in the process of their training in higher education institutions. The principles of open education in Ukraine are highlighted: open planning of education, freedom to draw up an individual curriculum by choosing from a system of courses; freedom in choosing the time and pace of

study, freedom in choosing the place of study; transition from the principle of “lifelong learning” to the principle of “lifelong education”; free development of the individuality. The methodology of the educational process is characterized, which includes a system of principles, methods of organization and construction of theoretical and practical activities, the doctrine of this system. The conceptual provisions of professionalization, the main subsystems that are the basis of professionalism are studied; the functions of the educational process that contribute to the professional growth of the future specialist are studied: cognitive function, praxeological function, axiological function, reflexive function, function of normative prescription, function of creativity. The authors describe the personal professional genesis of the future pedagogical specialist through certain areas: the formation of internal means of professional activity through the accumulation of special knowledge, skills and abilities necessary for a particular field of activity, the development of such personality substructures as motivation, interest in it, professional traits, character, values, ability to communicate professionally, reflection, individual style of professional activity, accompanied by a gradual restructuring of the individual, increases its autonomy in solving professional problems; and through the assimilation of external (social) means of professional activity, which is accompanied by the accumulation of certain social regulators in this professional environment; mastering the social space of the profession of relevant materials and information and functional means of professional activity; professional support of the future teacher, which enables competitiveness in the labor market; the dynamics of professional development of the individual through the main stages. An approximate model of professionalization, key provisions based on certain professional and personal competencies are given.

Key words: professional training, methodology of educational process, professional support of a future teacher, personal professional genesis, professionalism, model of professionalization.

УДК 378.016:5

Марина Хроленко

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

ORCID ID 0000-0002-2118-1977

DOI 10.24139/2312-5993/2021.02/388-398

СУТНІСТЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

На основі аналізу наукової та методичної літератури, власного наукового пошуку уточнено поняття «екологічна компетентність» майбутніх учителів біології із застосуванням методів наукового пізнання (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення тощо). У своєму дослідженні ми розглядаємо екологічну компетентність майбутніх учителів біології як здатність активно й відповідально реалізовувати свій потенціал (екологічні знання, уміння, досвід) для успішної професійної діяльності в екологічній освіті та вихованні учнів; усвідомлювати власну причетність і відповідальність до відновлення, збереження природного середовища, екологізації свідомості школярів; здійснювати екологічно доцільну діяльність, практично вирішувати екологічні завдання в професійній і побутовій сферах відповідно до принципів сталого розвитку, набутих екологічних цінностей, мотивів взаємодії з природою, переконань, ідеалів тощо.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетенція, компетентність, екологічна компетентність, майбутні вчителі біології.